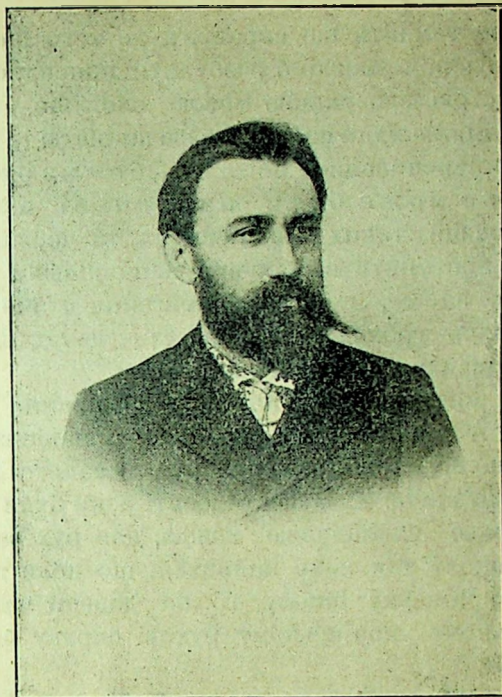

Борис Грінченко.

Народився 27 ноября 1863 року, помер 23 апрѣля 1910 року.

Гр. Шерстюк.

Борис Грінченко і українська школа.

Кожний народ, що провадить справу національного відродження, насамперед ставить вимогання національної школи, бо через неї найшвидче можна підняти культуру людности, а саму людність довести до певнішої національної свідомости. Національна школа найшвидче може розвіяти темряву й показати людові правдиву стежку до кращого життя.

Але, щоб те домагання дало добрі наслідки, — треба, щоб за нього обстоювали широкі кола людности, а це може бути тільки тоді, коли такі домагання припадуть до серця тому народові, що починає прокидатися від довгого сну, коли сама національна ідея взагалі і ідея національної школи з'окрема стане для нього зрозумілою і привабливою.

Щоб досягти цього, потрібні, перш за все, такі люди,

що дуже добре тямлять цю справу, а до того ще й такі, що своїм палким словом змогли-б розбудити приспане національне чуття, простою, зрозумілою мовою змогли-б вияснити людові потребу національної школи, своєю ширістю та невсипущою працьовитістю переконали-б його, що „без народньої мови нема і не може бути народньої просвіти.“

І чим більше таких талановитих та досвідчених у цій справі людей виступить в оборону національної школи, тим більше шансів за те, що їхнє домагання стане домаганням найширшого кола громадянства, що їхнє домагання стоїть на шляху до найшвидшого здійснення.

Коли ми оглянемось на історію відродження України, то побачимо, що й у нас справу української національної школи було порушено давно, але цей рух, з самого свого початку, був дуже незначний. В шестидесяті роки були вже й школи з українською викладовою мовою, але рух за українську національну школу так мало виявився, що коли тільки впала заборона на українську школу, то на довгий час все замовкло і в загальному українському рухові справу шкільну було одсунено назад.

Причиною до цього були, перш за все,—несприятелі умови, а друге — бракувало таких людей, що могли-б піднести цю справу, як найвище, хоч-би в російській пресі, бо українську було заборонено.

Як бачимо, справу української національної школи було порушено, але не посунуто наперед, і так воно було до того часу, поки в оборону української школи виступила людина, що дуже добре знала життя українського люду, бо жила вкупі з тими людьми, а головне — добре знала, в якому стані пробуває школа на Україні, та як живе і до чого прагне народне учительство на Україні.

Такою людиною був Борис Грінченко.

Живучи на селі й працюючи на ниві народньої освіти, він близько стояв до народу, придивлявся до народного життя, до його нестатків і потреб і, коли гаразд придивився, то своїм ясним розумом спостеріг, чого найбільш бракує тому народові, що стоїть йому на перешкоді до кращого життя.

Спостеріг він, що український народ стоїть на безпросвітному шляху і ніяк не може з нього зійти, бо чужа школа

не то—що не спрієє поширенню серед нього освіти, а ще припиняє розвиток його багатих думок.

Він навич побачив, через що український народ, колись славний своєю освітою, тепер зостався позаду тих, що стояли нижче нього, не мали своєї культури, користувалися з української, а тепер широко розвинули свою власну.

Зрозумівши це все, Б. Грінченко не міг з цим помиритися, як робило багато інших свідомих українців; він почав гадати, як зарадити лихові. А зробити це було дуже тяжко, бо за школою завсїгди пильно доглядали і кожного, хто бажав в справі народнього шкільництва йти не по указці, вважали за злочинця або за сепаратиста.

Треба було якось вийти з такого становища, треба було знайти такі способи, що не звертали-б дуже на себе уваги, але щоб за допомогою їх можна було йти до певної мети.

Всім відомо, що хоч-би як добре було поставлено школу, але вона не може дати багато без бібліотеки, бо школа сама не може задовольнити всіх потреб зворушеного нею дитячого розуму і дати стілько, скілько той розум може збагнути. То нема чого й казати про те, яке значіння може мати добра бібліотека при нашій школі. Значіння такої бібліотеки дуже добре розумів Б. Грінченко і свою діяльність на ниві народньої освіти розпочав з бібліотеки.

Для читача з народу позиточною книжкою могла бути тільки писана українською мовою, і Б. Грінченко почав складати українську бібліотеку. Зробити це в ті часи було дуже тяжко, бо українських книжок було дуже мало, та й то не всі можна було взяти в бібліотеку, що призначалася для школярів та для народу. Щоб запобігти лихові, почав він складати збірки з усяких старих та нових українських авторів. Більшість цих творів він писав власноручно, друкованими літерами, заводив в оправу і таким чином збільшував бібліотеку.

Читачів у нього було дуже багато. Селяне не тільки читали, а й зачували на пам'ять, коли їм було що до вподоби. Але Б. Грінченко не міг задовольнитися самою цією працею, бо гаразд розумів, що та праця дасть бажані наслідки тільки тоді, коли за неї візьметься не тільки він один, а хоч значна більшість українського учительства, а цього можна сподіватися після того, як хтось розкриє учительству очі, щоб воно поглянуло на справу очима справжнього народнього учительства. Учителі стоять найближче до справи народньої осві-

ти, вони найбільше можуть в цій справі зробити і найбільше сказати в оборону української школи. Не забував також Б. Грінченко, що разом з учительством треба розкривати очі на цю справу й українському громадянству і селянським масам. Село наше хоче школи, але якої, чи московської, чи української—воно певно сказати не може, бо кращої, як тепер має, воно не знає. „Несвідомий народ просто хоче школи, в якій міг би найлегше й найбільше добути собі освіти“.

І от Б. Грінченко бере на себе тяжке й велике завдання — розкрити очі учительству та громадянству на справу народньої освіти на Україні, вияснити йому, якої нам треба школи і яких учителів, щоб підняти народню освіту.

Великий запас власних спостережень що до народньої освіти по українських селах, Б. Грінченко виносить на людські очі і показує всім, хто тільки цікавиться справою народньої освіти, яке лихо коїться по всій території України. Там, проти вимогів здорової педагогіки, вчать дітей незрозумілою для них мовою. І він простим та зрозумілим словом починає говорити до українського учительства і кликати його до праці коло освіти українського люду.

Він пише для учительства книжки, пише в газетах статті для народу і просто та яскраво показує їм, через що наш народ такий темний і як цьому лихові запобігти; він знайомить їх з тим, що говорили кращі педагоги в оборону української школи, показує їм розвиток українського національного руху, вияснює, „що весь український рух з'явився результатом цілого ряду складних і важних причин, які не перестануть робити своє діло й далі, що цей рух підлягає тому самому вічному законові життя, по якому кожна окремішність, кожна індивідуальність (чи звичайна, чи колективна—це все одно) неминуче силкується проявити себе в найповнішій мірі і сягнути в своєму розвитку якомога далі, і що це змагання виявляється, не вважаючи ні на що, з повсякчасною стійкою силою“¹⁾.

Його слова глибоко западали в ті душі, що ще не встигли зашкарбунити, і українське громадянство та учительство заворушилися, попит на книжки Б. Грінченка, що написані в оборону української школи, все зростав, вони робили своє діло, і все частіш стало чути голос українців в оборону національної школи; почали озиватися учителі, сільська інтелі-

¹⁾ Б. Грінченко. Народні вчителі і українська школа.

генція, а за ними й селяне; позаторік на Поділлі кілька сільських громад склало приговори, щоб у їхніх школах вчили дітей рідною мовою.

І в цій справі, головним чином, треба завдячувати Б. Грінченкові: він заложив у ній міцний ґрунт, він найкраще вияснив цю справу, а за ним уже пішли інші, його учні та люди, що взяли близько до серця порушену ним справу.

Коли ми ближче придивимося до того, як працював Б. Грінченко, то помітимо, що ця людина, раз переконавшись у якій справі, йшла до своєї мети прямим шляхом і ніколи з нього не звертала, хоч це вимагало надзвичайної праці, турбот та прикростей.

В справі національної освіти він був цілком послідовним і тому ні трохи не відмежовував од неї і справи національного виховання. І в цій справі він показав себе таким же надзвичайним працювником, як і в першій, показав, що там, де тільки поладнання справи залежить од його власних сил, там для нього не було нічого неможливого.

Дійшовши до певних переконаннів в справі національної освіти та національного виховання, він, звичайно, не міг инакше виховувати та вчити й свою дитину, як тільки по українських книжках. В цій справі повинна бути певна система, певний вибір книжок, а їх то й бракувало, їх майже зовсім не було. Та з цього становища, як і попереду, Б. Грінченко зумів вийти. Але як?—Знову власними силами. Він сам складає граматику, а потім і читанку, власноручно друкує їх, щоб-то пише друкованими літерами, і по них вчить свою дитину. Коли цього стало замало, він видає для неї дитячий журнал „Квітку“.

Нам доводилося бачити і ті підручники, і журнал „Квітку“; вони збереглися у надзвичайно багатій бібліотеці небіжчика. Говорити про вартість тих книжок з боку педагогічного й літературного ми тепер не будемо, граматику його видруковано і педагогічна критика її вже оцінила, а нам хотілося трохи зупинитися на зовнішньому вигляді тої „Квітки“, того першого дитячого часопису на українській мові. Написано його надзвичайно старанно, розбірно, як-то потрібно для дитини, а до того досить густо оздоблено малюнками та везерунками. Переглядаєш сторінки цього журналу і дивиєшся,— яка то сила віри й переконання була в цій людині, що положила стільки праці на цю невеличку з вигляду річ, але яку велику з боку ідеї.

Всі ці факти з діяльності Б. Грінченка дуже глибокі своїм змістом і багато говорять до серця і розуму кожного з нас, і їх завжди треба висувати наперед, щоб кожному показати, як можна працею та енергією побороти всякі перешкоди, аби тільки була віра в те діло, до котрого берешся, та певність, що ти йдеш правдивим шляхом до своєї мети.

Мета Грінченкова була дуже проста—допомогти українському народові вибитися на шлях до кращого життя і зайняти почесне місце серед інших культурних націй. Для цієї мети він працював, не покладаючи рук, і зробив для неї дуже багато. Ми не зупиняємось тут на всій його різномаїтій діяльності, це було зроблено в інших журналах та часописах, а хочемо звести до купи тільки те, що він зробив в справі народньої освіти.

Не можна не згадати про те, що з усієї роботи на ниві українській, найдорожчою і найлюбішою для нього була робота для справи українського шкільництва, про неї він найбільше піклувався і найбільше бажав їй служити.

Коли вперше заговорили про видання українського педагогічного журналу, він з надзвичайним спочуттям поставився до цього і згоджувався стати на чолі цієї справи, давав поради, намічав теми для статей і т. и. Та лиха доля не дала тому здійснитися. Він умер саме тоді, коли справу з виданням такого журналу вже було поставлено на реальний ґрунт. Велика то втрата для українського національного руху, а ще більша для справи українського шкільництва. Ми втратили в ньому найкращого й найбільш досвідченого оборонця української школи, втратили свого привідцю, великого вчителя, надзвичайного керівника і талановитого співробітника.

Та образ цього невсипущого працівника завжди буде перед нами, розпочата ним праця буде нашою працею, його змагання будуть нашими змаганнями. Той прапор української школи, що підняв Б. Грінченко, мусимо тепер підтримати ми, українське учительство, і показати, що хоч триматимуть його не такі дужі руки, як Грінченкови, але їх буде не дві, а багато. Це й буде найкращим вшануванням пам'яті нашого найвидатнішого учителя.
